

правопорушень, несе в собі загрозу національній безпеці, створює умови беззахисності населення від злочинних посягань ворога.

Література:

1. Новели кримінального законодавства України, прийнятті в умовах воєнного стану: наук-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дударов, Р. О. Мовчан, С. С. Чернявський та ін. ; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ : Норма права, 2022. 278 с. С. 10.
2. Кримінологія : підручник для студ. вищ. навч. закл. / О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін. ; за заг. ред О. М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2002, 416 с. С. 7.
3. Кримінологія : підручник [Тест] О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред д-ра юрид наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред д-ра юрид наук, проф. О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020, 612 с. С. 425.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-278-7-2>

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОЛИШНІХ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

Боровик А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
академік Академії адміністративно-правових наук,
академік Міжнародної кадрової академії,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

У межах дослідження потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади потребує розв'язання проблема кримінально-правової охорони колишніх представників влади за посягання вчиненні у зв'язку з їх діяльністю в минулому.

Як відомо для кваліфікації цих посягань важливо встановити офіційний статус потерпілої особи на момент вчинення кримінального

правопорушення, тобто підтвердження його належності до представника влади чи його близьких осіб на момент вчинення кримінально-протиправного діяння.

Однак як бути у ситуаціях, коли відповідне посягання вчиняється щодо потерпілого, який під час вчинення кримінального правопорушення вже не обіймав відповідної посади представника влади?

Кваліфікація в даному випадку залежить насамперед від виду посягання. Розкриваючи це питання не можна не звернути увагу на той факт, що лише частина посягань на представників влади може стосуватися колишніх працівників відповідних органів влади. Передусім йдеться про погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК), погрозу або насильство щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК), умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК), посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК). Тобто це ті діяння, які об'єктивно можна вчинити і після того як потерпілий вже не обіймає відповідну посаду (наприклад, щодо прокурора, який вже звільнився зі служби).

Однак є діяння, які об'єктивно неможливо вчинити щодо потерпілого, який на момент вчинення посягання не має статусу представника влади. Йдеться щонайменше про опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК), втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК), втручання у діяльність державного діяча (ст. 344 КК), захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК), перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради (ст. 351 КК), перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати (ст. 351-1 КК), перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

(ст. 351-2 КК). Тому для таких діянь проблем з колишніми представниками влади не існує.

Як же кваліфікувати погрозу або насильство щодо колишнього представника влади, умисне знищення або пошкодження його майна, а також посягання на його життя?

Лише умисне знищення або пошкодження майна звільненого зі служби працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця можна кваліфікувати за спеціальною нормою, що міститься в ст. 347 КК України. Це обумовлене наявністю в диспозиції цієї статті відповідного уточнення щодо категорії потерпілих «у тому числі після звільнення з посади».

В інших випадках посягань на колишніх представників влади застосуванню підлягають загальні норми, зокрема ст. 121 КК України (у випадку умисного тяжкого тілесного ушкодження), ст. 122 КК України (у випадку умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження), ст. 125 КК України (у випадку умисного легкого тілесного ушкодження), ст. 195 КК України (у випадку погрози знищення майна), ст. 129 КК України (у випадку погрози вбивством), ст. 115 КК України (у випадку умисного вбивства чи замаху на нього) тощо.

У більшості наведених випадків вчинення кримінального правопорушення щодо колишнього представника влади може бути враховане в якості обставини, що обтяжує покарання під час його призначення (п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України – «вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку»).

У випадку умисного вбивства відповідне посягання буде кваліфікуватися за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України як умисне вбивство особи у зв'язку з виконанням нею службового обов'язку.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що в кримінальному законодавстві існують різні підходи щодо врахування факту вчинення посягання на колишнього представника влади у зв'язку з виконанням ним у минулому службових обов'язків: в одних випадках відповідні діяння охоплюються спеціальними нормами, в других – загальними, а в третіх зазначений факт враховується лише як обставина, що обтяжує покарання.

Які ж міркування з цього приводу висловлюють науковці.

І. І. Давидович відзначає, що посягання на осіб, які виконували певні владні повноваження у минулому, у зв'язку з їх колишньою правомірною діяльністю, за кримінальним законодавством багатьох зарубіжних країн визнаються злочинами наряду з посяганнями на діючих представників влади. Наприклад, у параграфах 111 та 115 Розділу 18 Зводу законів США, який має назву «Злочини та кримінальна процедура» і, по суті, складає федеральне кримінальне законодавство, йдеться про посягання на «особу, яка раніше знаходилась на службі в федеральних відомствах Сполучених Штатів, у зв'язку з виконанням нею службових обов'язків протягом терміну служби». За ст. 1 глави 17 КК Швеції настає відповідальність за напад «на будь-кого, хто раніше здійснював владні повноваження, за те, що останній зробив або не зробив, коли знаходився на службі» [1, с. 49–50].

З огляду на це дослідниця вважає, що поняття «працівник правоохоронних органів», яке характеризує потерпілого у злочинах, передбачених ст. 345, 347, 349 КК України охоплює і колишніх працівників цих органів, при чому як тих, хто припинив трудові відносини з правоохоронним органом у зв'язку з виходом на пенсію, так і тих, хто звільнений за іншими підставами [1, с. 50]. Однак незрозуміло на підставі чого дослідниця так розширено тлумачить ст. 345 та 349 КК України, адже у жодній кримінально-правовій нормі не міститься відповідних вказівок.

Підтвердженням недостатньої обґрунтованості позиції І. І. Давидович щодо тлумачення положень ст. 345 та 349 КК України, є подальші її пропозиції. Зокрема дослідниця щоб уникнути різного тлумачення закону, пропонує при описанні потерпілого в диспозиціях ст. 345, 347, 349 КК після слів «працівник правоохоронного органу» вказати – «або колишній працівник» [1, с. 50].

Не можемо ми кваліфікувати за ст. 345 КК України, як це пропонує І. М. Ізай, посягання на колишнього працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням таким працівником службових обов'язків у минулому, з метою примушування до визнання процесуальних рішень незаконними (подання заяв, надання показань щодо незаконності рішень, прийнятих під час перебування на посаді в правоохоронному органі) [2, с. 14]. Помилковість цієї позиції очевидна з тих же міркувань, які висловлені щодо позиції І. І. Давидович.

В. П. Беленок звертає увагу, що на практиці трапляються випадки вчинення фізичного насильства щодо правоохоронців у зв'язку з їх

діяльністю в минулому. З огляду на що він пропонує, щоб не переобтяжувати диспозиції ст. 345 КК України доповнити її приміткою такого змісту: «Відповідальність за цієї статтею, а також статтею 348 цього Кодексу настає в разі вчинення погроз або фізичного насильства щодо колишнього працівника правоохоронного органу чи його близької особи у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків у минулому» [3, с. 51]. Позиція науковця також заслуговує на увагу, однак, як видається, не слід обмежуватися лише ст. 345 та 348 КК України.

Важливо звернути увагу й на те, що відповідно до ч. 3 ст. 5 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 р. опір державному виконавцю чи приватному виконавцю, заподіяння тілесних ушкоджень, насильство або погроза застосування насильства стосовно них, їхніх близьких родичів, а також умисне знищення чи пошкодження їхнього майна у зв'язку з примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем тягнуть за собою відповідальність, установлену законом. Така сама відповідальність настає у разі вчинення цих правопорушень стосовно особи після її звільнення з посади державного виконавця чи припинення діяльності приватного виконавця та стосовно їхніх близьких родичів у зв'язку з примусовим виконанням нею рішень у минулому [4].

Таким чином у КК України питання кримінально-правової охорони колишніх представників влади вирішуються по-різному: 1) шляхом врахування цих фактів в якості обставини, що обтяжує покарання; 2) шляхом врахування цих фактів в якості обставини, що впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення; 3) шляхом врахування цих фактів в межах ознак основного складу кримінального правопорушення. Така позиція законодавця видається недостатньо аргументованою, а тому проблема має бути розв'язана під час реформування кримінального законодавства шляхом вибору найбільш оптимального підходу в частині захисту представників влади від посягань, вчинених у зв'язку з їх службовою діяльністю, після звільнення з відповідних посад.

Література:

1. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 252 с.

2. Ізай І. М. Кримінально-правова протидія втручанню в діяльність працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 20 с.
3. Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 353 с.
4. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1403-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-278-7-3>

СТАН КРИМІНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Дем'янчук В. А.

*доктор юридичних наук, професор,
ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Богатирьов І. Г.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Кримінальна безпека України – це здатність держави і суспільства активно протистояти посяганням злочинних співтовариств та окремих злочинців на життєво важливі інтереси громадян України, держави і суспільства та нейтралізувати загрози, що надходять від них.

До речі, кримінологи досить неоднозначно ставляться до введення в обіг нових термінів, що визначають види безпеки, тому що